

TONI KANNISTO

Kantin ja *Puhtaan järjen kritiikin* kasvutarina*Immanuel Kant – kirjeenvaihtoa 1759–1799*. Toim. & suom. Panu Turunen. Areopagus, Turku 2010. 245 s.

Panu Turusen kääntämä *Immanuel Kant – kirjeenvaihtoa 1759–1799* ei sorru olemaan pelkkä rapsodinen kirjekokoelma. Sen tarjoamat välähdykset Kantin ja hänen aikaistensa – kuten Fichten, Hamannin, Herderin, Lambertin ja Moses Mendelssohnin – elämästä, ystävydestä ja ajattelusta kietoutuvat yhtenäiseksi tarinaksi siitä, kuinka Kantista muotoutui eräs kaikkien aikojen merkittävimmistä ajattelijoista. Samalla, Turusen oivan valikoinnin ansiosta, Kantin pääteoksen *Puhtaan järjen kritiikin* (1781/1787) kasvutarina kietoo kirjeet yhteen eräänlaisena johtolankana.

Elämää ja filosofiaa – sopivassa suhteessa

Kantin elämästä kirjeet paljastavat kiinnostavia, paikoin kiusallisiakin yksityiskohtia. Opimme esimerkiksi, että uransa alkuvaiheessa hän suunnitteli Hamannin kanssa fyysiikan oppikirjaa lapsille, ja näemme, kuinka Kant kiinnostui ruotsalaisesta mystikosta Swedenborgista. Todistamme myös Kantin kamppailua

terveytensä kanssa (ja saamme lukea turhankin seikkaperäisen selostuksen hänen ulostusongelmistaan) sekä hänen järkkymätöntä haluaan saada osakseen suorapuheista kritiikkiä laiskan myötäilyyn sijaan. Populaarifilosofi Eberhardin älyllistä epärehellisyyttä ja surkeaa argumentointia pilkkaava kirje on viihdyttävä; valitettavaa puolestaan on Kantin kylmyys hänelle useita innostuneita kirjeitä kirjoittanutta Maimonia kohtaan – Kant ei paria riviä lukuun ottamatta koskaan vastannut. Kirjeet tarjoavat myös vakavaa filosofiaa riittämiin: Kantin terävimpien aikaistensa kanssa ruoditaan hänen filosofiansa olennaisimpia ajatuksia, kuten ajan ja avaruuden ideaalisuutta, analyyttinen–synteettinen-erottelua, oliota sinänsä sekä transsendentaalista deduktiota.

Kuten sanottu, kokoelman tähti on kuitenkin *Puhtaan järjen kritiikki*, jonka tulevaa suomennosta Turunen haluaakin tukea. Kirjeistä voidaan lukea, kuinka jo vuonna 1765 Kant kehitteli metafysiikalle uutta metodologiaa, joka mahdollistaisi yksimielisyyden myös filosofiassa. Samalla ilmenevät ne suunnattomat

vaikeudet, joita Kant kohtasi tätä metodologiaa luodessaan: hän kuvitteli vuosikymmenen ajan teoksen olevan ”melkein valmis” (92). *Puhtaan järjen kritiikin* julkaisun jälkeisistä kirjeistä paljastuvat ne hankaluudet, joita filosofit tuolloin (kuten nykyäänkin) kohtasivat yrittäessään ymmärtää sitä, ja katkeruus, joka sai Kantin vuonna 1783 lausumaan: ”Tuskin kukaan on ymmärtänyt minua” (149). Kantin ja hänen liittolaistensa – etenkin Beckin, Schultzen ja Reinholdin – pyrkimykset puolustaa, selventää ja osin kehittää kriittistä filosofiaa muodostavat leijonanosan kirjekokoelman filosofisesta annista.

Teoksen hyvin perusteltua valikoimaa täydentämään kaipaisi oikeastaan vain Kantin perheenjäsenilleen kirjoittamia kirjeitä. Muutoin kirjeet valaisevat olennaisia tapahtumia, kuten *Puhtaan järjen kritiikin* nimettömän arvostelun tapausta, niin kutsuttua panteismikiistaa ja kuningas Wilhelm II:n päätöstä kieltää Kantilta uskonnonfilosofinen kirjoittelu, sekä Kantin suhdetta hänen tärkeisiin seuraajiinsa Reinholdiin ja Fichteen. Kokoelman

päättääkin jo 65-vuotiaan Kantin avoin ja hämmentävänkin raju kirje, jossa hän julistaa pitävänsä Fichten *Tiedeoppia* ”täysin kestäättömänä järjestelmänä” (244).

Käännöksestä ja sen tarpeesta

Käännökset ovat sujuvaa suomea ja suurelta osin päteviä, joskin paikoin huolittelemattomia. Hämmäntävänä pidän esimerkiksi ilmaisun *schlechthin unbedingt* suomentamista ”suorastaan-ehdottomaksi” – tavanomaisen ”absoluuttisen ehdottoman” sijaan. Samoin oudoksun sinänsä vaikeasti käännettävän termin *Inbegriff* kääntämistä yhdessä kappa-

leessa peräti kolmella tavalla (”kaikki sisältyvä”, ”kokonaisuus” ja ”sisältö”, 213) sekä Beckille tärkeän *Beilegung*-termin kääntämistä ensin (perustellusti) ”mukaan-liittämiseksi” mutta myöhemmin äkkiarvaamatta ”sovitamiseksi”. Lukijalle suomennosten keskinäiset yhteydet, ja sitä myötä saksaksi vielä ymmärrettävä tekstin ajatussisältö, jäänevät hämäräksi. Kritisoida voisi myös *Anschauung*-termin kääntämistä suomalaisittain harhaanjohtavasti ”intuitioksi” ilman, että sitä lukijalle selitetään.

Tervetulleita ovat teoksen selitykset sekä johdanto, jossa esitellään Kant ja hänen keskustelukumppaninsa (mutta ei hämmentävästi joukon ehkä suurinta filosofia,

Fichteä). Sen enempää johdanto kuin alaviitteet eivät kuitenkaan olennaisesti selvitä Kantin filosofiaa – jota tuntemattomalle siten irralliset, vaikkakin temaattisesti yhtenäiset keskustelut tuskin sellaisenaan avautuvat. Turusen kirjekokoelma onkin parhaimmillaan joko *Puhtaan järjen kritiikin* itsensä tai jonkin sen johdantoteoksen tukena. Yksityisten kirjeiden julkaisemisen eettisyys voidaan kyseenalaistaa (tavan yleisyydestä huolimatta), mutta nähdäkseni käsillä oleva kokoelma puolustaa paikkaansa: se on (enimmäkseen) hyvällä maulla toteutettu ja tarjoaa arvokkaan katsauksen Kantin elämään, ajatteluun sekä filosofisiin taustavai-kuttimiin ja tavoitteisiin.